

KUR'ÂN'DA KORKU VE KAYGI KAVRAMLARININ YER ALDIĞI ÂYETLERİN ANALİZİ

Zübeyir KARATAŞ

Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi, zubeyirkaratas1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-166-2236

Karataş, Zübeyir. "Kur'ân'da Korku ve Kaygı Kavramlarının Yer Aldığı Âyetlerin Analizi". ulakbilge, 87 (2023 Ağustos): s. 769-781. doi: 10.7816/ulakbilge-11-87-07

ÖZ

Her insanın en büyük arzusu, korku ve kaygıdan uzak bir hayat sürdürmektir. Zira korku ve kaygı, insanı hem bedenen hem de psikolojik olarak olumsuz etkilemekte ve onu ciddi anlamda bir boşluğa düşürmektedir. Bundan dolayı Kur'ân, güven içerisinde yaşamayı insan ve toplum için büyük bir nimet olarak ifade etmiş ve bu konuda neler yapılması gerektiğini de belirtmiştir. Ancak Kur'ân'da insanın korku ve kaygı duygularıyla sınındığının belirtilmesi ilgili duyguların insan fitratında var olduklarını ve aynı zamanda fayda ve hikmetten de hali olmadıklarını göstermektedir. Zira korku ve kaygı, insanın hem Allah'a karşı saygılı hem de diğer canlılara karşysa tedbirli olmasını sağlayan duygulardır. Söz konusu duygulardan kaçınılmasının mümkün olmadığından her dönem onlara karşı tedbir almak her insanın en temel görevleri arasında ilk sırayı yer almıştır. Bu çalışmada korku ve kaygı kelimerinin art arda zikredildikleri ve bunlardan güven içerisinde olacak olanların niteliklerinin yer aldığı âyetlerin analizi yapılmaya ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bu kavramların etimolojik anlamları, insan psikolojisine etkileri, Kur'ân'da kaç yerde ve kaç sûrede yer aldıkları gibi hususlar da ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Çalışmamız neticesinde başta iman etmekle birlikte "salih amel işlemek, ıslah edici, istikamet sahibi ve infâk edici" gibi vasıflara sahip olanların korku ve kaygıdan uzak olacakları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Korku, Kaygı, İslah, İnfâk

Makale Bilgisi:

Geliş: 16 Haziran 2023

Düzeltilme: 29 Temmuz 2023

Kabul: 22 Ağustos 2023

Giriş

Allah Teâlâ, insanı yoktan var ettiğinden onun hem dış ve hem de iç alemine hakkıyla vakıftır. İnsana şah damarından daha yakın olduğundan (Kâf 50/16.) onun ne düşündüğünü ne hissettiğini, hangi duygulara sahip olduğunu ve nelere ihtiyaç duyduğunu tam anlamıyla bilir. Korku ve kaygı insanın fitratında var olan ve ondan ayrılması mümkün olmayan duygulardır. Bu duygular kontrol edilmediklerinde insan hayatına maddi ve manevi manada ciddi problemler yaşattıkları/yaşatacakları bir reâlitedir. Her fert ve toplum hatta bunların dışında kalan diğer canlılarda kendilerini güvende hissedecekleri bir ortamda yaşamayı arzular. Çünkü güvenin olmadığı bir yerde can ve mal güvenliğinden söz etmek mümkün değildir. Böyle bir ortamda hiç kimse ne yaşamak ve ne de oraya girmek ister. Dolayısıyla söz konusu ortam kaos ve şiddetten hali kalmaz. Yüce Allah Kur'an'ın farklı âyetlerinde insanın korku ve kaygı karşısındaki hassasiyetini çok iyi bildiğinden kendisine bunlardan uzak ve güvenli bir hayat yaşaması için neler yapması gerektiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Kur'an'da özellikle "havf" kavramıyla ilgili akademik alanda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak hayatta karşılaşılan birtakım sorunlar, gelecek kaygısı ve ölüm sonrası gibi durumlar, bu meselenin modern çağda da insanların gündeminde güncelliğini korumasına sebebiyet verdikleri görülmektedir. Bundan dolayı bu kavramların farklı perspektiften ve daha anlaşılır bir şekilde ele alınmalarında fayda vardır. Söz konusu çalışmamızı diğer çalışmalardan ayıran özellik bu kavramların sadece art arda geçtikleri âyetlerin analizlerini yapmak ve bir sonuca ulaşmaktır. Çünkü korku ve kaygı yaşamamak için öncelikli olarak bunlara karşı nasıl ve ne şekilde tedbir alınmasını gerektiğini bilmek son derece önemlidir. İnsan sadece korkudan değil bunun yanı sıra kaygıdan da emin olmak ister. Bundan dolayı ilgili çalışmamızda bu kavramların yer aldıkları âyetlerin analizinden önce korku ve kaygı kavramlarının anlamı, Kur'an'da kaç yerde ve hangi surelerde geçtiklerinin tespiti genel anlamda yapılmaya ve daha sonra bunların art arda yer aldıkları âyetlerin tahlili yapılmaya çalışıldı.

Bunun yanı sıra söz konusu kavramlar başta Mekkî daha sonra Medenî âyetler bağlamında değerlendirmeye tabi tutuldu. Çalışmamız birey ve toplumların korku ve kaygı yaşamamaları için hangi eylem ve davranışlara sahip olmaları gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Araştırmamız neticesinde Kur'an'ın farklı âyetlerinde açık bir şekilde bazı davranışların uygulandıkları takdirde insan ve toplumu hem dünya hayatında ve hem de ahiret yurdunda korku ve kaygıdan uzaklaştıracakları açık bir şekilde görüldü. Çalışmamızın birey ve toplumun en çok ihtiyaç duydukları güven ortamına kavuşabilmeleri için bir nebze dahi katkı vermesi amacına matuf olarak kaleme alınmıştır.

1. Havf ve Hüzn Kavramlarının Sözlük Anlamı

Etimolojik açıdan h-v-f حَوْف maddesinden türeyen حَوْف "havf" kavramı; emniyetin zıttı olup korkmak, ürkmek, paniklemek, kaygılanmak ve ürmek anlamlarına gelmektedir (F. Z. er-Râzî, 1979: 2/230). Ancak söz konusu kavram genellikle korku anlamında kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Arapçada قَوْمٌ خَوْفٌ "çokça korku içinde olan topluluk" (وَهَذَا أَمْرٌ مَخُوفٌ) "bu durum korku verici", طَرِيقٌ مَخُوفٌ "korkutucu yol" ve (تَخَوَّفْتُ الرَّجُلَ) "adamı korkuttum" gibi ifadeler, havf kavramının genel manada kullanıldığını anlamı göstermektedir (el-Ferâhidî, 1431: 1/452; İbn Sîde, 2000: 5/305; ez-Zemahşerî, 1998: 1/270). Câhiliye döneminin şâirlerinden biri olan Celîle b. Merra eş-Şeybâniyatü (öl. 99/525) Küleyp'in öldürülmesinden sonra Bekr ve Tağlip kabileleri arasında başlayan kin ve düşmanlıkları anlattığı şiirinde ilgili kavramı, korku anlamında kullanmıştır (Nebevî, 1989: 405). Hüzn kavramıysa, حَزَنٌ "hazane" maddesinden türemiş olup sertlik ve haşinin yanı sıra sevincin zıttı, kaygı, üzüntü, gam, yas, sıkıntı, elem, keder, panik ve ızdırıp manalarına gelmektedir (İbn Manzûr, t.y.: 2/861; er-Râzî, 1979: 2/54). Araplar, حَزَنَ الرَّجُلُ "adam çok üzüldü", أَحْزَنَتْنِي "beni üzdü" vb. ifadelerle "hüzn" kavramını ve türevlerini üzülmek ve tasalanmak anlamında kullanmışlardır (el-Cevherî, 1987: 5/2098; A. b. F. b. Z. er-Râzî, 1979: 2/54). Diğer taraftan İslâm öncesi şâirlerinden Selima b. Mâlik el-Ezdi' (öl. 150/476) de sevdiği kişilerin başka yere göç etmeleri neticesinde büyük üzüntü yaşamış ve ardından üzüntüsünü ifade ettiği şiirinde ilgili kavramı "tasalanmak ve üzülmek" anlamında kullanmıştır (Abîd, 2000: 50). Özet olarak havf ve hüzn maddelerini şu şekilde tarif etmek mümkündür: "Havf: hoşlanmayan bir durumun başa gelmesinden veyahut arzulan bir şeyin elden gitmesinden hüzn ise; istenmeyen bir durumun başa gelmesinden veya geçmişteki bir kayıptan duyulan üzüntü kaygı ve endişe" (eş-Şerîf el-Cürânî, 1983: 86-101; Çağrıçı, 1999: 73; Kara, 1997: 528). Aslında korku anlamını ifade eden "havf" kavramı ile kaygı manasına gelen "hüzn" kavramları arasında yer anlam farklılığını şu şekilde de ifade etmek mümkündür. "Korku olduğu zaman birey niçin ve neden korktuğunun bilincindedir. Ancak kaygıdaysa birey çoğu zaman endişelendiği kaygı duyduğu ve kendisini huzursuz eden şeyi, ne kendine ne de başkasına tam manasıyla açıklayabilir. Bir başka deyişle, kaygıda duyulan korku belli ve belirsiz bir korkudur (Gezgin, 2003: 41-42).

2. Kur'an'da Havf ve Hüzn Kavramları

Kur'an'da havf kelimesi ve türevleri 42 farklı sûrede 76'sı Mekkî ve 48'si Medenî âyetler olmak üzere toplamda 124 yerde geçmektedir. Söz konusu kavramlar, 87 yerde fiil, 37 yerde ise isim olarak yer almaktadırlar (Abdülbaki, 1364: 246-248; Türk, 2019: 141). "Hüzn" ve türevleri ise 26 farklı sûrede 20'si Mekkî 6'sı Medenî olmak üzere toplamda 42 yerde geçmektedirler. İlgili kelimeler, 36 yerde fiil, 6 yerdeyse isim kalıbında zikredilmişlerdir (Abdülbaki, 1364: 199-200). İlgili kavramlar, Kur'an'da farklı anlamlarda yer aldıkları görülmektedir. Kur'an sözlüklerinde öncelikli olarak havf ardından hüzn kavramlarının hangi anlamlarda kullanıldıklarına bakmakta yarar vardır. Öncelikli olarak "havf" ardından "hüzn" kavramına yer vermemizin nedeni ilgili kavramların art arda zikredildikleri âyetlerde başta havf ardından ise hüzn kavramının yer almasından dolayıdır. Kur'an'ın söz konusu tertibine binaen başta havf daha sonra hüzn kavramının anlamları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Havf kavramı, Kur'an'da altı farklı anlamda kullanılmıştır. Söz konusu kavramın anlamları şunlardır: "1- Korku, 2- öldürmek, 3- savaş 4- savaşmak- 5- bilgi, 6- eksiltmek"(ed-Dâmağânî, 1996:1/307; el-Askerî, 2007: 203-204; el-Hîrî, 1996:127). Ferah ve sevincin zıttı olan hüzn ise, ilgili eserlerde genellikle geçmişte yitirilen şeyler için insanın gönlünü kaplayan tasa ve elem şeklinde tarif edilmiştir (er-Râgıb el-İsfahânî, ts.: 115; el-Mustafevî, 1393: 2/245; el-Kâbisî, 2017: 3/232, 2007: 112). İlgili kavramların Kur'an sözlüklerindeki anlamlarını ifade ettikten sonra bunlarla yakın anlam içerisinde olan bazı kelimeleri zikretmekte yarar vardır. "Havf" kelimesiyle yakın anlam içerisinde bulunan birtakım kelimeler vardır. Bunlardan bir kısmı şunlardır: "el-Haşyet (الْحَشْيَةُ) işfâk, (الْإِسْفَاقُ) er-rahbet, (الرَّهْبَةُ) el-fezâ' (الْفَزَعُ) er-Ru'b, (الرُّعْبُ) el-Vecel, (الْوَجَلُ) el-Vecs, (الْوَجْسُ) er-Rav' (الرَّوْعُ) ve et-Takvâ (التَّقْوَى)" Hüzn kavramıyla yakın anlamı bulan kelime bazılarının şu şekildedir. "Hüzn" kelimesiyle yakın anlam içerisinde olan kavramlardan bazıları ise şunlardır: "el-Esâ (الْأَسَى) el-İktiâb (الإِكْتِابُ) et-Teâsa (التَّعَاسَةُ) el-Ġam (الْغَمُّ) el-Kurba (الْكُرْبَةُ) el-kemed (الْكَمَدُ) ve el-Keder (الْكُدْرُ) dir.

3. Kur'an'da Havf ve Hüzn'e Genel Bakış

Yukarı da ifade edildiği üzere korku ve kaygının her ne kadar insan üzerinde olumsuz etkileri bulursa da Kur'an açısından incelendiklerindeyse onların aslında insanlar için Allah katından bir lütuf şeklinde tezahür ettikleri görülecektir. Çünkü korku ve kaygı Allah tarafından insanın doğasına yerleştirilen duygular olduklarından bunların fayda ve hikmetlerden arı olduklarını düşünmek mümkün değildir. İnsan var olduğu müddetçe bu duygularda hayatîyetlerini sürdüreceklerdir. Özellikle "havf" kavramı ve türevlerinin yer aldığı âyetlerde korkunun başta imtihan ve Allah'a yakınlık olmak üzere birçok hikmeti barındığı açık bir şekilde görülmektedir. O, "korku" insan için bir oto kontrol merkezi mesabesinde olup onunla Allah-kâinat ilişkisinin sağlıklı bir şekilde yürütmesinde son derece faydalı ve etkili bir duygudur (Türk, 2019: 140). Örneğin Rûm 30/24 "Yine onun delillerindedir ki, size korku ve ümit vermek üzere şimşegi gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklını kullanan bir kavim için (alınacak) dersler vardır." âyetinde korku ve ümidin Allah'ın âyetlerinden oldukları belirtilmiş ve insanın bu iki duygu çerçevesinde hayatını tanzim etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Şüphesiz her insanda korku ve umut bulunmaktadır. Anlamı verilen ilgili âyette korkunun Allah'ın âyetlerinden sayılmasının hikmeti, insana gök gürültüsünü yaratanın eşsiz sanatını ve gücünü hatırlatması ve bunun yanı sıra sadece ona boyun eğilmesi gerektiğini açık bir şekilde ifade etmesidir (el-Beydâvî, 1418: 4/205). İlgili âyette Allah'ın varlığının delilleri insanın fitratına yerleştirilen duygulardan örnekler verilmek suretiyle anlatılmıştır.

Korkunun imtihanla taallukatı olmakla birlikte imanla da ilişkisi söz konusudur. Malum olduğu üzere peygamberler, tevhide davetle mükellef oldukları topluluklar için bazı durumlarda mucize göstermek durumunda kalmışlardır. Mucizeler, iman edenlerin inançlarının pekişmesine vesile oldukları gibi inkâr edenlerin ise "ibret almadıkları takdirde" helâk olmalarına sebebiyet vermektedirler. Kur'an'da geçmiş peygamberlerle ilgili mucizelerden söz edilmektedir (Bulut, 2005: 351-354). Aslında mucizeleri, genellikle azap öncesi bir uyarı mekânizmaları şeklinde tanımlamak mümkündür (el-Kasımî, 1418: 6/473). Kur'an'da insanların mucizelerle korkutulup imtihan edildikleri açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu konuda İsrâ/60 "Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lanetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da bu onlara büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz." âyeti, fert ve toplumların mucizelerle korkutulup imtihan edildiklerinin en önemli ve açık kanıtlarındandır (İbn Kesîr, 1999: 5/92). Söz konusu âyet Hz. Peygamber'in isrâ ve mirâc hadisesinin akabinde inmiş Hz. Ebû Bekr gibi sahâbiler bu hadise karşısında inançları pekişmiş bazılarıyla bu olayı inkâr ederek İslâm dininden ayrılmışlardır. Allah Teâlâ, ilgili âyetle dinden irtidat edenleri mucizeyle korkutup iman etmelerini emretmiştir (Taberî, 2000:17/480-82).

Korkuyla imtihan edildiği ifade eden âyetlerden biri de Bakara 2/155 “*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) sabredenleri müjdele!*” âyetidir. Bu âyet, kendisinden önce yer alan Bakara 2/153 “*Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin*” âyetiyle irtibatlıdır. Yüce Allah, sabır ve namaz vasıtalarıyla kendisinden yardım talep edilmesini emretmiştir. Çünkü onları başta korku ve açlık olmak üzere farklı konularda sınavacağını belirtmiştir. Allah Teâlâ, gerçek manada mümin olabilmek için ilgili âyette zikrettiği konulara sabredilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra iyiyi kötüden, mümini münafaktan ayırabilmek için de bu tür sınavların zaruri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü imkânların bol olduğu dönemlerde bazı kötü niyetli kimselerin bir makam ve menfaat uğruna İslâm’a girme olasılıkları yüksektir. Bundan dolayı Yüce Allah, dinde samimi olan ile olmayanları ayırtmak için insanları farklı konularla birlikte korkuyla da sınanmıştır (el-Begavî, 1420: 1/169; er-Râzî, 1420: 4/128-29). Bu bölüm altında bir hususu ifade etmekte fayda vardır. Allah Teâlâ Kur’ân’ın farklı âyetlerinde ısrarla sadece kendisinden korkulmasını emrettiği görülmektedir. (Bakara 2/150-282; Âl-i İmrân 3/175). Bu şekilde ısrar edilmesindeki hikmeti şu şekilde izah etmek mümkündür: Çünkü bir şeyden korkan bir nevi onun üstünlüğünü ve kendi gücünün azlığını kabul etmiş olmaktadır. Dolayısıyla Yüce Allah, korkulmaya layık tek varlığın kendisi olduğunu ifade etmiş başkasından değil sadece kendisinden korkulmasını talep etmiştir. Konuyla ilgili farklı âyetleri zikretmek mümkündür. Ancak hem konumuzun anlaşılması adına hem de çalışmamızın hacmini göz önünde bulundurarak bu kadırıyla iktifâ ediyoruz (Baydar, 1999: 31-58; Gözel, 2013).

4. Havf ve Hüznün İnsan Psikolojisine Etkisi

Korku ve kaygının zıttı olan güven duygusu, şüphesiz insan hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Bilindiği üzere her insan güven ve emniyet içerisinde yaşamak ister. Hatta insanın ihtiyaçları arasında ilk sırayı güvenin yer aldığı söylemek mümkündür. Bir başka deyişle insan hayatında yemek yemek, su içmek, hava teneffüs etmek vb. neyse güven de odur. Zira güvenin olmadığı yerde korku, panik ve kaos hâkim olur. Güven duygusu, insanların en temel psiko-sosyal ihtiyaçlarından. Çünkü güven, ferdi ve toplumu başarıya sevk ederken; güvensizlik ve kaygı ise onları başarısızlığa sevk etmektedir (Sert, 2008: 198). Aslında kaygı ve güven sadece insanları değil aynı zamanda diğer canlıları da etkilediği görülmektedir. Yapılan birtakım araştırmalar neticesinde korku yaşayan insan dışı canlıların huzursuzluk yaşadıkları ve bu durumun süt gibi kendilerinden elde edilen ürünlerde de olumsuz yansımalarının olduğu; diğer taraftan kendilerini güven içerisinde hisseden canlıların ise, huzurlu oldukları ve netice itibarıyla bu durumun onlardan elde edilen ürünlerde de artış ve daha fazla verim şeklinde olumlu yansımalarının olduğu tespit edilmiştir (Altınçekiç & Koyuncu, 2012: 131-132).

Korku ve endişe insan sağlığı üzerinde negatif etkiye sahip olduğu bir realitedir. İslâm düşünce tarihinde üzüntü ve kaygıyı bir ahlak ve ruh sağlığı problemi olarak ele alan ilk müslüman filozof kindî’ (öl. 252/866) dir. Kindî *Risâle fi’l hîle li def’il-ahzân* adlı eserinde korku ve kaygının insan sağlığı açısından olumsuz etkilerinin olduğunu ve bu sorunu yaşayan kişilerin tedavi edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu problemi psikolojik acılardan bir çeşit olduğunu ifade etmiştir (Kindî, 2022: 17-20). İlgili eser, üzüntü ve kaygı konusunu işleyen bütün ahlak âlimlerine ilham kaynağı olmuştur (Çağrı, 1999:73).

Diğer taraftan insanı yaratan ve onun ruhunu ve psikolojisini en iyi bilen Yüce Allah, (2018, Mülk 67/14)Kur’ân’ı Kerim’in farklı âyetlerinde güvenin insan hayatı için ne kadar önemli olduğunu açık bir şekilde beyan etmiştir. Bu âyetlerden birkaçının anlamını vermek konunun daha iyi anlaşılmasına vesile olacağı kanaatindeyiz.

“*İbrahim de demişti ki: “Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah’a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle. Allah buyurdu ki: Kim inkâr ederse, onu az bir süre faydalandırır, sonra onu cehennem azabına sürüklerim. Ne kötü varılacak yerdir orası!”* (Bakara 2/126).

İlgili âyette Hz. İbrahim’in dua ederken öncelikli olarak Mekke’nin korku ve kaygıdan uzak ve güvenilir bir şehir olmasını talep etmesi dikkat çekicidir. Çünkü genel olarak ihtiyaçlar sıralanırken en önemli ve acil olanlarından başlanılır. Hz. İbrahim’in Allah Teâlâ’dan isteklerde bulunurken ilk sıraya güven ve emniyeti yerleştirmesi, şüphesiz birtakım nedenlerden ve hikmetten hali değildir. Onun güveni talep etme neden ve hikmeti arasında şunları zikretmek mümkündür: Hiç kimse güvenin olmadığı yerde ne kalmak ister ve ne de kimseye oraya girmek ister. Böyle bir durumda insanlar başta yiyecek olmak üzere en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz kalır ve netice itibarıyla bu gibi yerleşim birimlerine kaos hâkim olur. Bunun yanı sıra emniyetin olmadığı yerde can ve mal endişesi revaçta olduğundan bu gibi yerlerde temel ibadetlerinde ifası oldukça zorlaşır. Dolayısıyla maddî ve manevî ortamların olaşabilmesi için güven, hayati bir işlev görmektedir (er-Râzî, 1420: 4/48)

Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli huzurlu idi; ona rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah'ta onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı (Nahl 16/112).

Yukarıda meâli verilen âyette, Allah Teâlâ halkına nimet bahsettiği bir beldeden söz etmektedir. Tefsir kaynaklarında âyette zikredilen beldeyle ilgili değişik rivâyetler yer almaktadır. Bazı müfessirler, ilgili beldeden Mekke, (Taberî, 2000: 17/309; el-Kurtubî, 1964: 10/194). bazılarına göreyse Mekke dışında başka bir beldenin kastedildiği şeklinde rivâyetlere yer vermişlerdir (el-Mâtürîdî, 2005: 6/584-85; ez-Zemahşerî, 1407: 2/638). Ancak söz konusu âyette zikredilen beldeden ister Mekke ister onun dışında başka şehir murat edisin bunun pek bir öneminin olmamasıdır. Zira Kur'ân'da genel anlamda şahıs, mekân ve isimden ziyade verilmek istenen mesaja odaklanılmaktadır. Bu âyette Yüce Allah, nimetlerine kaşı nankörlük eden belde halkına verdiği nimetleri açıklarken öncelikli olarak onları korku ve kaygıdan uzak aynı zamanda güven ve emniyeti bahsettiğini belirtmiş ardından onlara verdiği diğer nimetleri zikretmiştir. Söz konusu belde halkına verdiği rızık ve bol nimetten önce korku ve kaygıdan emin olmak nimetini zikretmesi; insan hayatı için bundan "korku-kaygı" daha büyük bir nimetin bulunmadığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler" (Kureyş 106/1-4).

Kureyş sûresinde Mekke halkına verilen nimetler arasında refah ve emniyetin ön plana çıkması son derece dikkat çekicidir. Zira eşkıyalığın ve yol kesiciliğin yaygın olduğu bir dönemde Mekke'lilerin güven ve refah içerisinde yaşamaları kendileri için hayati öneme sahip bir durumdur (Ebu's-Suûd, t.y.: 9/203). Bundan dolayı Yüce Allah, onlardan bu nimet karşılığında kendisine şükretmelerini talep etmiştir. Bu sûrede de diğer âyetlerde ifade edildiği üzere korku ve kaygıdan emin olmanın ne kadar önemli olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Bilindiği üzere Kur'ân'ın bazı sûre ve âyetlerinin iniş sebebi her ne kadar özel olsa da ihtiva ettikleri anlam ve hikmetler geneldir (Demirci, 1995: 361). Hülâsa Kur'ân'ın farklı âyetlerinde korku ve kaygıdan uzak ve güven içerisinde yaşamak insana verilen nimetler arasında ilk sırayı aldığını dolayısıyla insanoğlunun bu nimet karşısında şükretmesi gerektiği aksi takdirde bu nimetten mahrum bırakılacağı geçmiş topluluklardan örnekler verilerek suretiyle açık bir şekilde ifade edilmiştir.

5. Kur'ân'da Korku (havf) ve Kaygıdan (hüzn) Uzak Olacakların Nitelikleri

Kur'ân-ı Kerim'de korku "havf" ve kaygıdan "hüzn" emin olacak insanların özellikleri farklı âyetlerde açık bir şekilde beyan edilmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere her insanın "daha doğrusu her canlının" en büyük arzu ve isteği olan güven ve emniyet içerisinde bir hayat yaşamaktır. İnanan insan dünyada üzüntü ve kaygıdan uzak, bunun yanı sıra huzurlu ve güvenli bir yaşam arzuladığı gibi aynı şekilde sonsuz âhiret yurdunda da güven içerisinde yaşamak ister. Ahiret yurdu ebedi olduğundan onun için en büyük nimet ve mutluluk kaynağı şüphesiz o alemde emniyet içerisinde bir yaşam sürdürmektir. Rahmetinin bir tecellisi olarak insanı yaratan ve kendisine sayılamayacak kadar nimet bahşeden Yüce Allah, (İbrâhim 14/34) insanın hem dünya da hem de âhirette güven içerisinde bir hayat sürdürebilmesi için neler yapması gerektiğiyle ilgili tevile mahal bırakmayacak şekilde onları açık bir şekilde belirtmiştir. Çalışmamızın ana omurgasını teşkil eden bu başlıkta öncelikli olarak ilgili kavramların art arda yer aldığı âyetlerin analizini yapmak ardından bir sonuca ulaşmaktır. Tespitlerimize göre söz konusu kavramların art arda yer aldığı âyetlerin 5'i Mekkî 4'ü Medenî olmak üzere toplamda 15 yerde geçtikleridir. Geçtikleri sûre ve âyetler şunlardır: Bakara 2/38-62-112-262-274-77; Âl-i İmrân 3/170; Mâide 5/69; En'âm 6/48; A'râf 7/35-45; Yûnus 10/62; Fussilet 41/30 Zuhruf 43/68; Ahkâf 46/13" Söz konusu ifadelerin geçtiği âyetleri konularına göre ayırmak ve ihtiva ettikleri anlamları ortaya koymak ve bunun yanı sıra öncelikli olarak Mekkî daha sonra Medenî sûrelerde yer alanların analizini yapmak faydalı olacağı kanaatindeyiz.

5.1. İmân Etmek ve İslah Edici Olmak

Mekkî sûrelerden olan En'âm 6/48 ve A'raf 7/35 âyetlerinde iman edip ardından ıslah edici olanların korku ve kaygıdan uzak olacakları açık bir şekilde ifade edilmiştir. İlgili âyetlerde yer alan ıslah kavramından ne tür manalar murat edildiğini beyan etmeden önce bu âyetlerin anlamını kısa bir şekilde aktarmakta yarar vardır.

"Biz peygamberleri, ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyecekler." (En'âm 6/48) *"Ey Âdemoğulları! Size kendi içinizden ayetlerimi anlatacak peygamberler gelir de kim (onlara karşı gelmekten) sakınır ve kendini ıslah ederse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir"* (A'râf 7/35).

Yukarıda anlamı verilen âyetlerde sarîh bir şekilde korku ve kaygıdan emin olacakların nitelikleri arasında peygamberlere uymak bunun yanı sıra iman, takva ve ıslah edici vasıflara sahip olmak şeklinde zikredildiği görülmektedir. En'âm sûresinin ilgili âyetinde yer alan "iman etmek" ifadesinin anlam yönünden herkesin malumu

olduğundan onun üzerinde yoğunlaşmanın çalışmamıza katkısının olmayacağını düşündüğümüzden söz konusu âyetlerde yer alan takva ve ıslah kelimeleri üzerinde durmayı ardından yer aldıkları âyet çerçevesinde onları değerlendirmenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. V-k-y (وَقَى) veyahut vikâyet (الْوَقَايَةُ) kökünden türeyen takva kavramı sözlükte “korumak, korunmak, sakınmak, korkmak, çekinmek, saygı göstermek ve itaat etmek” gibi manalara gelmektedir (İbn. Ahmed, 2003: 4/394; er-Râzî, 1979: 6/131; İbn Manzûr, t.y.: 6/4901-6). Terim olarak, Allah’ın emirlerine itaat etmek ve onun yasaklarından sakınmak şeklinde tarif edilmiştir. Bu kavramın geçtiği âyetler incelendiğinde ilgili kavramın genel anlamda “Allah’a ve Resûlü’ne itaat etmek şeklinde anlaşıldığı görülecektir” (Şahin, 2011: 34; Uludağ, 2010: 484). İlgili kök, Kur’an’da türevleriyle birlikte 285 yerde geçmektedir (Abdülbaki, 1364: 758-61).

Takva kavramını beyan edildikten sonra ilgili âyetlerde yer alan “ıslah” kavramına değinmek yerinde olacaktır. Salâh (صَلَّاح) kökünden masdar olan ıslâh (إِصْلَاح) kavramı, sözlükte fesâdın zıttı, iyi ve yararlı olmak, düzeltmek, arayı bulmak, maslahat ve barış anlamlarına gelmektedir (el-Cevherî, 1987: 1/363; er-Râzî, 1979: 3/303; ez-Zemahşerî, 1998: 1/554). İslah kavramı ve türevleri, Kur’an’ın birçok âyetinde hem fiil hem de isim olmak üzere farklı kalıplarda yer almışlardır. İlgili kök ve türevleri Kur’an’da toplamda kırk âyette yer almakta ve şu anlamlarda kullanılmaktadırlar: “Barışmak, barıştırmak, kendisini veya insanlar arasındaki ilişkileri düzeltmek, kötülüğe, düzensizliğe ve bozgunculuğa karşı barıştan dirlik düzenlik ve esenlikten yana bir tutum takınan iyi insanları ifade etmektedir” (Merad, 1999: 167) Ancak söz konusu kavram türevleriyle birlikte, Kur’an’da genellikle kişinin Allah ile olan münasebetleri çerçevesinde eylem ve davranışlarını düzeltmesi şeklinde yer almıştır. (el-Mustafevî, 1393: 6/322) Diğer taraftan ilgili kavram, Batı dillerindeki reform kelimesine tekâbül etmektedir. Modern İslâmî literâtürde daha çok Muhammed Abduh (öl. 1905) ve Reşit Rızâ’ (öl. 1935)ın öncülüğünü yaptığı dini düşünce akımında sistematik anlamını kazanmış temel terimlerden biridir (Merad, 1999: 167).

Yukarı da anlamları verilen âyetlerde korku ve kaygıdan uzak olacak olanların iman, takva ve ıslah edici vasıflara sahip olmaları gerektiği ifade edilmişti. Bunun yanı sıra söz konusu âyetlerde yer alan takva ve ıslâh kavramlarına da temas edilip kendilerinden ne tür anlam murat eildiği de belirtilmişti. Temas edilen hususlarla birlikte ilgili âyetlerin bu kavramlarla birlikte analizlerini yapmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz. En’âm 6/48 âyetinde ıslah vasfına sahip olmadan önce iman etmenin önemi vurgulanmıştır. Çünkü imanla birlikte ameller değer kazanmaktadırlar. İman etmeden hiçbir amel ve davranışın herhangi bir kıymeti harbiyesi yoktur (Nisâ 4/124; Mü’min 40/40). İlgili âyette vurgulan bir diğer husus ise peygamberlerin gönderiliş gayeleri ve onlara tabi olmanın önemidir. Kur’an’da Peygamberlerin gönderiliş gayelerinin insanları müjdelemek ve onları uyarmak şeklinde açıklanmıştır (Bakara 2/119-213; Nisâ 4/165; Zümer 39/71; Mülk 67/8-9). Hatta bir topluma peygamber gönderilmedikçe o topluluğun helake uğramayacağı da belirtilmiştir (Enfâl 8/33). Dolayısıyla söz konusu âyet perspektifinde korku ve kaygıdan uzak olmak için peygamberlerin tevhit davetlerine icabet etmekle birlikte söz ve davranışlarda da ıslah edici olmak gerektiği de ifade edilmiştir.

Müfessirler ilgili âyette yer alan korku “havf” ve kaygıyı “hüzn” özet olarak şu şekilde açıklamışlardır: “Peygamberlerin davetine icabet edenlere dünyada ve âhirette inkârcıların karşılaşacakları azaptan dolayı korku yaşamayacakları gibi aynı zamanda âhirette de Allah’ın huzuruna çıktıklarında da “naîl olacakları mükâfat karşısında” dünyada geri bıraktıkları mal mülk, çocuk, aile vb. yanı sıra ora da çekmiş oldukları sıkıntılardan dolayı da üzüntü yaşamayacaklardır (İbn Kesîr, 1999: 3/258; el-Âlûsî, 1415: 4/146; Tantâvî, 1997: 5/77; el-Merâğî, 1946a: 7/128). A’râf 7/35 âyetinde de Peygamberlere itaat etmenin yanı sıra takva sahibi ve ıslah edici olmanın kişiyi korku ve kaygıdan emin kılacakları belirtilmiştir. Her iki âyette de iman etmenin yanı sıra peygamberlere uymanın ve dini konuda muslih vasıflara sahip birey ve toplumların hem dünyada hem de âhirette korku ve kaygıdan uzak ve güven içerisinde bir hayat yaşayacakları ifade edilmiştir. Bu başlık altında “ıslâh” kavramıyla ilgili önemli gördüğümüz bir hususu ifade etmek yerinde olacaktır. İslâh edici olmak ferd ve toplum için son derece hayati öneme sahiptir. Kur’an’da muslih, müfsidin ve münafığın karşıtı olan kişi/kişiler şeklinde tarif edilmiştir. (Bakara 2/11) Allah Teâlâ Hûd 11/117 âyetinde halkı muslih olan hiçbir topluluğa azap etmeyeceğini açık bir şekilde vadetmiştir. Bir topluluk ıslahın gereği olan kendine çeki düzen vermesi, emir bi’l-ma’rûf ve nehiy ani’l münker görevini icra etmesi ve geçmiş kavimlerin eylemlerine veyahut onlara benzer fiilleri işlememesi; onları toplu azaba uğramalarından korur (el-Kasımî, 1418; Reşid Rıza, 1990: 6/140).

Bazı klasik ve çağdaş müfessirler, ıslah konusunda dikkat çekici yorumlarda bulunmuşlardır. Söz konusu müfessirlere göre, bir toplum inanmamış olsa da ferdi ve sosyal konularda gerek kendileri ve gerekse kendileri dışında kalanlar için adil davrandıkları sürece Yüce Allah, onları helak etmeyeceğini belirterek muslih olmanın

ferd ve toplum için ne denli önemli olduğunu ifade etmişlerdir (Taberî, 2000: 15/530; ez-Zemahşerî, 1407: 2/438; Derveze, t.y.: 3/553; el-Ğâzî, 1965: 3/167-68).

Aslında muslih olmak, kişinin hem kendisinin iyi olması ve aynı zamanda toplumda bulunan gayr-i ahlaki fiiller karşısında lakayt kalmaması ve onların düzeltilmesi için çaba sarf etmesini gerektirmektedir. Bu durum beraberinde büyük sorumluluğu ve külfeti getirmektedir. Zira muslih insan her an ifsâd ve gayr-i meşru eylemlerde bulunan kimselerin eziyet ve saldırılarıyla karşı karşıya kalma riski oldukça yüksektir. Bundan dolayı kâmil insan, sadece helal ve harama riayet eden ve günlük ibadetlerini yapan kişi değildir. O, bu davranışlarının yanı sıra toplumun huzur ve mutluluğu için muslih görevini icra edendir. Muslih olmak peygamberlerin ortak özelliklerindedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in "Müslümanların arasına karışarak onların eziyetlerine katlanan kimse hallk arasına karışmayıp eziyetlerine katlanmayan kimseden daha hayırlıdır" (İbn Mâce, t.y., "Kitâbü'l-fiten" 23) hadisi'de aslında muslih olmanın önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Son olarak bir hususu ifade etmekte yarar vardır. Mekkî sûrelerinden biri olan Yûnus 10/63 âyetinde korku ve kaygıdan uzak olacakların özelliklerinden biri iman etmek bir diğeri ise takva sahibi olmak şeklinde yer almıştır. Yukarıda En'âm sûresinin ilgili âyetinde bu hususlara temas edildiğinden tekrara düşmemek adına ve çalışmamızın hacminde göz önünde bulundurarak bu sûrenin ilgili âyetiyle ilgili herhangi bir yorumda bulunmamamızın daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

5.2. İman Etmek ve İstikamet Sahibi Olmak

Mekkî sûrelerinden olan Fussilet 41/30 ve Ahkâf 46/13 âyetlerinde korku ve kaygıdan uzak olacak olanların iman ve istikamet vasıflarına sahip olmaları gerektiği ifade edilmiştir. İlgili âyetleri analiz etmeden her iki âyette yer alan istikamet kavramına temas etmekte yarar vardır. Sözlükte "doğru, düzgün, dengeli, sabit ve kararlı olma" anlamlara gelen ve "kavm" kökünden masdar olan istikâmet, "doğruluk, dürüstlük, adalet, itidal, itaat, eğrinin zıttı, devamlılık, sadakat ve dürüstçe yaşama" anlamlarında kullanılmaktadır (eş-Şerif el-Cürcânî, 1983: 19; Çağrııcı & Uludağ, 2001: 348). İstikamet, Arapça sözlüklerde ifrattan uzak, dinin hükümleri çerçevesinde hayat sürmek, Allah'a itaat etmek ve Resûlünün sünnetine tabi olmak şeklinde özetlemek mümkündür (İbn. Sîde, 2000: 6/590; İbn Manzûr, t.y.: 3782; Muhtar, 2008: 1875). Kur'an sözlüklerinde bazı âyet ve hadislerde geçen "kayım ve türevlerinin" de istikamet anlamında kullanıldıkları görülmektedir (ed-Dâmağânî, 1996: 393; es-Sicistânî, 1963: 1/58; el-Herevî, 1999: 1595). Râğîb el-İsfahânî istikamet kelimesini çizgi gibi düz bir yol için kullanıldığını ve bundan doğru ve hak yol murat edildiğini ifade ettikten sonra istikametın insanla ilgili olarak "doğru yoldan sapmadan kararlıkla devam etme" anlamında olduğunu belirtmiştir (er-Râğîb el-İsfahânî, ts.: 418). İlgili kelime Kur'an'da türevleriyle birlikte toplamda on âyette yer almıştır (Abdülbaki, 1364: 592).

İstikâmet kavramıyla ilgili bu kısa malumattan sonra yukarı da zikredilen âyetlerin anlamlarını aktarım ardından onların analizleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

"Şüphesiz, Rabbim Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolan cennetle sevinin!" (2018, Fussilet 41/30) "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir" (Ahkâf 46/13).

Bu âyetlerde, Rabbim Allah deyip istikamet üzerinde bir hayat sürdüren kimselere Yüce Allah tarafından gönderilen melekler aracılığıyla kendilerine korkmamaları ve üzülmemeleri yönünde müjde verileceği belirtilmiştir. "Rabbim Allah'tır" cümlesinden kişinin iman etmesi ve inancında kararlı olması demektir (en-Nesefî, 1998: 3/235). Müfessirler, ilgil, âyetlerde yer alan "istikamet üzerinde olmak" la ilgili birden fazla görüş zikretmişlerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir. 1-Tevhit üzerinde hayat sürmek, 2- İbadetler konusunda istikrar ve devamlılığı esas almak, 3- Her hal ve şartta ihlastan ödün vermemek, 4- özlerinin ve sözlerinin bir olması, 5- Yalnızken ve halk içindeyken farklı tavırlar takınmamak (Taberî, 2000: 21/463-55; el-Mâverdi, t.y.: 5/179; İbnü'l-Cevzî, 1422: 4/51; el-Hâzin, 1415: 4/87). Hülâsa istikamet, hem inanç hem de ibadetler konusunda istikrarlı davranmaktır. Bir başka deyişle kişinin inancını muhafaza etmekle birlikte onun doğrultusunda yaşamını sürdürmesidir. Hz. Peygamber hem sözle hem de eylemle istikametın insan hayatında ne kadar önemli olduğunu beyan etmiştir. Örneğin, sahabeden birinin kendisine din konusunda başka hiçbir kimseye ihtiyaç duymayacağı bir öğüt vermesini talep etmesi üzerine Allah Resûl'ü ona "Allah'a iman ettim de, ardından dosdoğru ol" (Müslim b. Haccâc en-Nisâbü'rî, t.y., s. "Kitâbü'l-İmân" 13) demesi ve "Beni Hüd sûresi ihtiyarlattı" (et-Tirmizî, 1975: "Ebvâbü't-tefsîr" 56) sözleri istikamete atfettiği değeri göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bilindiği üzere Allah Resûlü cevâmiü'l-kelim "az sözle birçok mana ve hikmeti ifade etmek" özelliğine sahipti. Hz. Peygamber, soru soran sahâbiye "Allah'a iman ettim de" ifadesiyle inancına hâlel getirecek davranışlardan sakınmasını, "sonra da dosdoğru" sözüyle de ibadetlerini ihmal etmemesini, helal fiilleri yapıp haramlardan

kaçınması hususunda öğütte bulunmuştur (ed-Dimyâti, 1998: 201). Bazı sahâbiler Hz. Peygamber'e, "Hûd sûresi beni ihtiyar etti" hadisini söylemesine sebep olan söz konusu sûrede yer alan peygamberler kıssaları mıdır yoksa helâk edilen kavimler midir? sorusuna Allah Resûlü hayır bunların hiçbiri değil asıl benim ihtiyarlanmama sebebiyet veren ilgili sûrede yer alan "emrolunduğun gibi dosdoğru ol" âyetidir şeklinde cevap vermiştir (el-Beyhakî, 2003: 4/82).

Son olarak ilgili âyetlerde yer alan "korkmayın-üzülmeyin-onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler" şeklindeki ifadelerle ilgili tefsir kaynaklarında yer alan yorumları genellikle şu şekilde özetlemek mümkündür: Vefat esnasında veyahut dirildikten sonra melekler söz konusu niteliklere sahip müminlere korkmamalarını ve üzülmemeleri yönünde onları müjdeleyeceklerdir. Korkmayın ifadesinden "ölümden, azaptan ve âhirette yaşayılacak süreçlerden "üzülmeyin" ifadesinden "geride bırakılan eş dost ve vadedilen nimetler hususunda kaygı duymamak" (el-Begavî, 1420: 7/173; el-Mâtürîdî, 2005: 9/78; en-Nahçivânî, 1999: 2/78; el-Kasımî, 1418: 8/335). Ancak Kur'an âyetlerinin birbirini tefsir etmesi kaidesine binaen (2018, Hûd 11/1) farklı âyetlerde ifade edilen müjdenin kanatimize göre hem dünya da "ölüm esnasında" hem de âhirette gerçekleşeceği yönündedir. (2018, Yûnus 10/63) İslâm âlimleri, ilgili âyetlerin yorumunda ilaveten şu hususu ifade etmişlerdir. "Mümin için en değerli ve kıymetli müjde üç yerde meydana gelendir: a) ölüm esnasında, b) kabirde c) ve kabirden dirildikten sonra" (ez-Zemahşerî, 1407: 4/99; Ebu's-Suûd, t.y.: 8/13; eş-Şevkânî, 1414: 4/590). Bundan dolayı inanan insanın en büyük arzu ve gayesi bu merhalelerin birinde meleklerin "korkma ve üzülmeye" müjdesine nail olmaktır.

5.3. İman Etmek Salih Amel İşlemek ve İnfakta Bulunmak

Mekki âyetlerde korku ve kaygıdan uzak olacak olanların nitelikleri ifade edildikten sonra Medenî âyetlerde de bunlardan güven içerisinde olacakların yer aldığı âyetlere temas edilip ardından bir neticeye ulaşılmaya çalışılacaktır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Medenî âyetlerde korku ve kaygının art arda zikredildiği toplamda üç farklı sûre ve sekiz âyet bulunmaktadır. Bu sûrelerden biri de Bakara sûresidir. Bakara sûresinde toplamda altı farklı âyette korku ve kaygı yaşamayacak olanların özellikleri açıklanmıştır. Bu özelliklerden biri de iman ve salih amelle birlikte infak etmek şeklinde yer almıştır. İlgili âyetlere temas etmeden "infak" kavramına kısa bir şekilde göz atmakta fayda vardır. Sözlükte "bitirmek, yok etmek, yoksul düşmek, malı veya parayı elden çıkarmak" anlamlarına gelen infâk kavramı dini bir terim olarak, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanma amacıyla kişinin servetinden harcamada bulunması ihtiyaç sahiplerine aynı ve nakdî yardım etmesi demektir (İbn. Sîde, 2000: 6/447; Karaman vd., 2006: 321). İnfâk kavramının sözlük ve terim anlamını ifade edildikten sonra infakta bulunanların korku ve kaygıdan emin olacaklarını belirten âyetlerin anlamını aktarılıp ardından onların analizini yapmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

"Mallarını Allah yolunda harcaıyıp da arkasından başa kalmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında hâs mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir" (Bakara 2/262).

"Mallarını gece gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur. Üzüntü de çekmezler!" (Bakara 2/274).

"İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler" (Bakara 2/277).

Kur'an'da İnfâk kavramı hem farz olan zekâtı hem de gönüllü yapılan bütün hayır çeşitlerini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra müttaki müminlerin en belirgin özellikleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Bakara 2/3) Özellikle Allah yolunda yapılan infâkın değeri ve sevabı diğerlerinden fazladır. Zira Kur'an'da genellikle iyiliklerin sevabı bire on olarak ifade edildiği halde Allah yolunda infâkın sevabının bire yedi yüz olduğu bildirilmiştir (İbn 'Atıyye, 1422: 1/355-56). Kur'an-ı Kerim'de İnfâk kavramı, bir âyette "yoksul düşme" (İsrâ 17/100) yetmiş yakın âyette ise "harcama yapma" anlamında yer aldığı görülmektedir. (*Kâmûsü'l-Kur'an*, 1983: 464; Çağrıncı, 2000: 289). Bakara sûresinin ilgili âyetlerinde İnfâkın önemi, amacı, hangi mallardan ve kimlere ne şekilde verileceği ve bunun karşılığında vaad edilen ödüllerin neler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. İnfakta dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde ifade etmek mümkündür: a) İnfâk gösteriştikten uzak sadece Allah rızası için yapılmalıdır b) İnfakta bulunurken karşı tarafın onurunu zedeleyecek davranışlardan şiddetle kaçınılmalıdır. c) İnfâk ederken en iyi ve en kaliteli mallardan yapılmalıdır. d) İnfâk yapılırken yerine ulaşması için âzami gayret gösterilmelidir (Çağrıncı, 2000: 298).

Daha önceden de ifade edildiği üzere Allah katında yapılan iyiliklerin makbul olabilmeleri için bunlarla birlikte iman edip ve salih ameller işlenmesi gerektiği belirtilmişti. Nitekim Bakara 2/62 âyetinde bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: *"Şüphesiz iman edenler; Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiilerden de Allah'a ve ahiret*

gününe inanıp salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur onlar üzüntü çekmeyeceklerdir." Aynı şekilde Mâide 5/69 âyetinde de aynı husus ifade edilmiştir. Hemen hemen herkes tarafından İlgili âyette yer alan Yahudilik ve Hristiyanlıktan ne tür anlam kastedildiğini bilmektedir. Ancak Sabîlikle ilgili farklı tanımlar yer aldığından bu konuda görüş birliğine varılamıştır. Bu kavramın her ne kadar konumuzla direkt bir bağı olmasa da onunla ilgili kısa bilgi vermek yerinde olacağını düşünüyoruz. Sâbiîn kelimesi, genel olarak çıkmak ve bir dinden çıkıp başka bir dine geçmek anlamında صَبًا "sabae" kökünden türemiştir (İbn. Sîde, 2000: 8/354). Kur'an-ı Kerim, Sâbiileri sadece ayrı bir inanç mensupları şeklinde zikretmiş, Yahudi ve Hristiyanlara yaptığı eleştirileri bunlara yapmamıştır. Bu durum Sâbiilerin tevhit inancına sahip olduklarını göstermektedir. Bazı müfessirler, din mensuplarının ibadet yerlerini ifade eden Hâc 22/40 âyetinde yer alan "savâmiü-savmelar" kelimesinin Sâbiilerin ibadet yerleri olarak değerlendirmişlerdir (el-Mâverdî, t.y.: 4/29; el-Kurtubî, 1964: 12/71; İbn Kesîr, 1999: 5/435). Bu yorum, Sâbiilerin hak dine mensup oldukları şeklindeki görüşleri teyit etmektedir. Bunun yanı sıra namaz ve oruç gibi ibadetleri ifa etmeleri peygamber inancına sahip olduklarına da delalet etmektedir. Zira bu gibi ibadetler ancak peygamberler rehberliğinde gerçekleşmektedirler (Kaya, 2016: 170-182-83). Diğer taraftan tefsir kaynaklarında Sâbiilerle ilgili farklı yorumlara raslamakta mümkündür. Taberî (öl. 310/923) *Câmiü'l-beyân an te'vîli'l-Kur'ân* eserinde Sâbiilerle ilgili farklı görüşlere yer vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: a) dinden çıkan, b) hiçbir dine mensup olmayan c) Hiçbir dine mensup olmayan, kestikleri yenilmeyen ve kadınlarıyla evlenilmeyen, d) beş vakit namaz kılan, Zebûr okuyan ve meleklerle ibadet eden, d) Yahudi ve Mecusilerden bir gurup, e) Yahudi ve Hristiyanlık dininden sapan ve meleklerle ibadet edenler" (Taberî, 2000:2/145-47;ez-Zemahşerî, 1407: 1/46; F. er-Râzî, 1420: 3/536). İslâm kaynaklarında bunlarla ilgili birbirinden farklı görüşler yer almaktadır. (Gündüz, 2008: 341-44).Çalışmamızın boyutunu göz önünde bulundurarak Sâbiilerle ilgili bu kadar bilgiyle iktifa ediyoruz.

5.4. İlahi İletilere tabi Olmak ve Samimiyetten Ayrılmamak

Korku ve kaygıdan emin olacak olanların özellikleri arasında "Yüce Allah'tan peygamberler vasıtasıyla gelen hidayet edici illetilere tabi olmak ve samimiyetten ayrılmamak" yer almaktadır. Öncelikli olarak bu ifadelerin geçtiği âyetlerin anlamını zikredip ardından o ifadelerin üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

"Dedik ki: Hepiniz cennetten inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tabi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmeyeceklerdir" (Bakara 3/38).

"Bilâkis, kim muhsin olarak yüzünü Allah'a döndürürse (Allah'a hakkıyla kulluk ederse) onun ecri Rabbi katındadır. Öyleleri için ne korku vardır, ne de üzüntü çekerler" (Bakara 2/112).

Yukarı da anlamı verilen ilk âyette korku ve kaygı yaşamayacak olanların Allah Teâlâ'dan gelen hidayete tabi olanlar şeklinde ifade edilmiştir. İlgili âyet, Hz. Adem ve eşinin cennetten çıkarıldıktan ve tövbeleri kabul edildikten sonra onların soyundan gelenlerden kim hidayet yolunu benimserse onlara korku ve üzüntü olmayacağını ifade etmektedir (İbn Kesîr, 1999:1/240). Müfessirler genellikle "bir hidayet gelir de" kısmından "peygamber ve kitap" murat edildiğini söylemişlerdir (ez-Zemahşerî, 1407: 1/29; el-Kurtubî, 1964: 1/328; Ebû Zehre, t.y.: 1/203). Bazı müfessirler, hidayetten peygamber ve kitap murat edilebileceği gibi ondan akıl murat etmenin mümkün olduğunu zira akılda kitap ve Resûl gibi Allah'ın varlığına ve birliğine delalet ettiğini ifade etmişlerdir (F. er-Râzî, 1420:3/472). Bakara 2/112 âyetinde ise, ilgili duyguları yaşamayacaklarını iki özelliğinden söz edilmiştir. Bunlardan biri yüzünü Allah'a döndürmek diğeri ise muhsin olmak. "Yüzünü Allah'a döndürmek" ten maksat bütün bedeniyile ona yönelmek demektir. Yüzden murat bedenin tamamıdır. Nitekim Kur'an'ın farklı âyetlerinde bu gibi kullanımlar yer almaktadır. (Âl-i İmrân 3/20; Rahmân 55/27) Araplarda bazı durumlarda "yüz" ifadesinden insanın tamamını kast etmişlerdir (Taberî, 2000: 2/511). Tefsir kaynaklarında bu âyette yer alan "bedenini değil de" "yüzünü Allah'a teslim eden" ifadesinin kullanılmasının hikmetini şu şekilde izah edilmiştir: "Yüz; secdenin yapıldığı, duyguların ifade edildiği ve yakarma izlerinin belirlediği yer olmasından dolayı insanın en değerli ve kıymetli organıdır. Bundan dolayı Allah'a kulluk ve yöneliş bu organa nispet edilmiştir" (el-Hâzin, 1415: 1/71; İbn 'Atıyye, 1422: 1/198; el-Kasîmî, 1418: 1/376; el-Hererî, 2001: 2/208).

"Muhsin" ifadesinden de "İbadetlerinde Allah'a, ilişkilerinde ise insanlara karşı samimi olan" anlamındadır. (el-Ğâzî, 1965, s. 5/76) Bir başka yoruma göreyse gösterişten uzak, ibadetlerini sadece Allah rızası için yapan kimse, korku ve kaygıdan uzak bir şekilde kendisine vadedilen mükâfata nail olacaktır (el-Beydâvî, 1418: 1/102; İbn 'Aşûr, 1984: 2/675). Bu âyette aynı zamanda iman etmekle ve ibadetleri ihlaslı yapmakla gerçek manada mümin olanabileceği ifade edilmiştir (el-Merâğî, 1946b: 1/195).

5.5. Allah Yolunda Şehid Olmak

Son olarak Medenî sûrelerde korku ve kaygıdan emin olacak olanların özellikleri arasında Allah yolunda şehit olanlar zikredilmiştir. Sözlükte “bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak” gibi anlamlara gelen şehid kavramı, dini bir terim olarak Allah yolunda öldürülen müslümanı ifade eder. (el-Cevherî, 1987: 2/494; Atar, 2010: 428). Allah yolunda öldürülenlere şehid denilmesinin hikmeti, “Allah’ın kendilerine verdiği nimetlere ve insanlara tanıklık edeceklerinden veyahut öldürülünceye kadar hakkı ikrar ettiklerinden” dolayı bu isimle tesmiye edilmişlerdir (Taberî, 2000: 8/531; el-Mâverdi, t.y.: 1/504-505). İlgili kavram Kur’ân’da türevleriyle birlikte elli altı yerde geçmekte ve genellikle “tanık” anlamında kullanıldığı bazılarında “esmâü’l-hüsna’dan” biri olarak bazen de “kâmil, örnek ve önder” insan anlamında kullanılmıştır (Bakara 2/143; Hâc 22/78) Üç yerde de Allah yolunda canını feda edenler manasında yer almıştır (Nisâ 4/69; Zümer 39/69; Hadîd 57/19; Atar, 2010: 428). Âl-i İmrân 3/170 âyetinde ise Allah yolunda öldürülenler için kaygı ve korku olmadığı ve bunlar neşe ve sevinç içerisinde olacakları şu belirtilmiştir.

“Allah’ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılamamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duyurmaktadır.”

Söz konusu âyette, şehit düşen kimselere büyük nimet verileceği ve bu kimseler daha sonra kendileri gibi şehit düşecek olanların “korku ve kaygıdan” emin olacaklarına dair Allah Teâlâ’dan müjde sevincini alacakları ifade edilmiştir (el-Mâverdi, t.y.: 1/437). İlgili âyetin sebab-i nüzûlüyle ilgili farklı rivayet zikredilmiştir. Bu rivayetlerden biri şu şekildedir: Savaşıp ve şehit düşünler, gördükleri ikram karşısında kendileriyle birlikte savaşan arkadaşlarının isimlerini anarak onların şehit olmasını ve bu nimete mazhar olmalarını temenni etmektedirler. Bir başka rivayetse; İbn Abbâs’ın Uhud muharebesinde Hz. Peygamber’den naklettiği şu rivayettir: Uhud’da şehit olan şu kardeşleriniz var ya! Allah onların ruhlarını yeşil kuşlara koydu. Bunlar cennetin nehirlerine giden, cennet meyvelerinden yiyen ve arşın gölgesinde asılmış altından kandillere girip istirahat eden kuşlardır. Şehidler, böylece güzel yiyip içip dinlenince şöyle dediler: ‘Kardeşlerimize bizden kim haber götüreceksin ve bildireceksin ki bizler cennette dirileriz, rızıklanıyoruz? Bu haber gitmeli ki onlar cennete karşı isteksiz olmasınlar ve savaşta korkak davranmasınlar’ Bunun üzerine Yüce Allah bunlara haberinizi ben ulaştıracağım buyurdu ve 169-172 âyetlerini nâzil etti (Ebû Dâvûd, 2009, "Cihâd", 26; İbn Ebî Zemanîn, 2002: 1/333/34). Şehitlik makamının ne kadar âli olduğu herkesin malumudur. Onun yüceliğini ifade eden ilgili âyetlerin yanı sıra birçok hadis bulunmaktadır. Ancak sadece Hz. Peygamber’in “Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzünde herşey kendisinin olsa bile tekrar dünyaya dönmeyi istemez. Sadece şehit gördüğü aşırı itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa şehit olmayı arzular”(el-Buhârî, 1422, "Bâb'l-Cihâd, 21) hadisi, şehitlik makamının yüceliğini ifade etmesi bakımından yeterlidir. Hülâsa korku ve kaygıdan emin olacak olanların bir kısmı da i’lâ-yi kelimtüllah için şehid düşenlerdir.

Sonuç

Her dönemde insanların en büyük arzu ve talepleri güvenli bir hayatı idame etmek olmuştur. Korku ve kaygıdan uzak bir ortam, beraberinde güven, huzur, refah ve üretimi getirmektedir. Korku ve kaygının hâkim olduğu ortamlarda ise, birey ve toplumlar ilmi ve teknolojik konularda ilerleyemedikleri gibi gündelik hayatlarını da hep tedirginlik ve umutsuzluk içerisinde geçirmek mecburiyetinde kaldıkları ve bu durum, onların beden ve ruhen olumsuz anlamada etkilenmelerine sebebiyet vermiştir. Korku ve kaygı, insanın ruhu ve bedeni üzerinde çok ciddi manada etkileri vardır. Aslında yapılan araştırmalar neticesinde bu durumun sadece insanlara özgü olmayıp diğer canlılar için de geçerli olduğudur. Kur’ân, insanın yapısında var olan fitrî duyguları ele almış ve onlarla ilgili malumat vermiştir. Bu duygulardan biri korku, bir diğeri ise kaygıdır. Bu duygular iyi bir şekilde yönetildikleri takdirde insana olumlu manada katkıları olacaktır. Zira Allah Teâlâ, farklı âyetlerde bu duygularla insanları sınacağını belirtmesi bunların mahza zararlı olmadıklarını bazı durumlarda faydalı oldukları anlaşılmaktadır. Şayet insanlar için faydalı olmamış olsaydılar Yüce Allah onları insanın fitratına yerleştirmezdi. Örneğin bunların insan Allah ilişkilerinde bir oto kontrol görevini üstlendiklerini söylemek mümkündür. Söz konusu duygular, fert ve toplumun Allah’a olan saygınlıklarının artmasına ve attıkları her adımın bir karşılığının olacağı bilincini yerleştirmek suretiyle onların daha fazla sorumlu davranmalarına vesile olmaktadır. Bir başka ifadeyle yeryüzünde Allah-insan ve insan toplum ilişkilerinin daha sağlam bir zemin üzerinde gelişmesine katkı sunmaktadırlar.

Kur'an'a göre fert ve toplumun güven içerisinde yaşamaları için neler yapmaları gerektiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Öncelikli olarak birey ve toplumun tevhit inancına sahip olmaları ve bununla birlikte bazı eylem ve davranışlara riayet etmeleri gerektiği görülmüştür. Bu eylem ve davranışlardan bazıları şunlardır: "İslah edici olmak, infakta bulunmak, istikamet sahibi olmak, salih amelde bulunmak, samimiyetten ayrılmamak ve şehitlik şerbetini içmek" şeklinde anlatılmıştır. Kur'an'ın bazı âyetlerinde ıslah edici olmanın önemi ifade edilmiş ve bu eyleme sahip olan fert ve toplumların korku ve kaygıdan uzak olmaları belirtilmiştir. Enteresan olan bu vasfa sahip olan müslüman toplumlarının dışında kalanların dahi dünyada helak edilmeyecek olmalarıdır. İnfâk eyleminde bulunmanın da insan ve toplumlar için emniyet ve güvene vesile olduğu beyan edilmiştir. İstikâmet özelliğine sahip olmak son derece önemlidir. Nitekim, âyet ve hadislerde imanla birlikte istikâmetin insanın kurtuluşu için yeterli olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde samimi olmak, korku ve kaygıdan uzak bir yaşama vesiledir. Samimi olmak iman etmekle birlikte ibadetlerini sadece Allah için yapmaktır. Son olarak şehit olmak da güven ve emniyete vesile olmaktadır. Zira Kur'an'da şehitlerin makam ve mevkileri anlatılırken onların ölmedikleri, insanların algılayamadıkları kendi özgü yaşamlarının olduğu ifade edilmiştir. Hülâsa, Kur'an'ın açık ifadelerine göre dünyada ve âhirette korku ve kaygıdan uzak bir hayat ancak bu ilkelere riayet etmekle mümkün olduğu beyan edilmiştir.

Kaynaklar

- Abdülbaki, M. F. (1364). *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-kerîm*. Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye.
- Abîd, A. M. (2000). *Şüarâü ummân fi'l-câhilyati va sadri'l-İslâm*. el-Mecma'u's-Sekâfi.
- Altınçekiç, Ş. Ö., & Zoyuncu, M. (2012). Çiftlik Hayvanlarında Refahın İyileştirilmesinde Yetiştiricinin Rolü. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- Atar, F. (2010). Şehid. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, ss. 428-431). TDV Yayınları.
- Ahmed, H. (2003). *Kitâbü'l-Ayn* (C. 1-4). Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Baydar, A. (1999). *Kur'an Açısından Korku ve Büyü*. Beyan Yayınları.
- Bulut, H. İ. (2005). Mûcize. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 30, ss. 350-352). TDV Yayınları.
- Çağrı, M. (1999). Hüzün. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, ss. 73-76). TDV Yayınları.
- Çağrı, M. (2000). İnfak. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, ss. 289-290). TDV Yayınları.
- Çağrı, M., & Uludağ, S. (2001). İstikamet. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 23, ss. 348-349). TDV Yayınları.
- Demirci, M. (1995). Esbâb-ı Nüzûl. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 360-362). TDV Yayınları.
- Derveze, M. İ. (t.y.). *et-Tefsîrû'l-hadis* (2. bs, C. 1-10). Dârü İhyâ'i'l-Kütübi'l-'Arabiyye.
- Ebû Dâvûd, S. b. el-Eş'as. (2009). *es-Sünen* (C. 1-7). Dârü'r-Risâleti'l-'Âlemiyye.
- Ebû Zehre, M. b. A. (t.y.). *Zehretü't-tefâsîr* (C. 1-10). Dârü'l-Fikri'l-'Arabî.
- Ebu's-Suûd, M. b. M. (t.y.). *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-kitâbi'l-kerîm* (C. 1-9). Dârü İhyâi turâsi'l-arabî.
- Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî. (1407). *el-Keşşâf 'an haqqâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi'l-te'vil*, (3. bs, C. 1-4). Dârü'l-Kütübi'l-Arabî.
- ed-Dâmağânî, H. b. M. (1996). *el-Vücûhü va'n-nezâir li el-fâzi kitâbillâhi'l-azîz* (C. 1-2). Lecnetü İhyâ'i't-Türâsi'l-İslâmî.
- ed-Dimyâtî, M. b. A. (1998). *el-Cevâhirü'l-lü'liyya fi şerhi'l-erbaîni'l-nevaviyye* (1998. bs). el-Yamâme Li't-Tibâati ve'n-Neşri va't-Tevzî.
- el-Âlûsî, M. b. A. (1415). *Rûhu'l-me'âni* (C. 1-16). Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- el-Askerî, E. H. el-Hasen. (2007). *el-Vücûh ve'n-nezâir* (1. bs). Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniye.
- el-Begavî, H. b. M. (1420). *Me'âlimü't-tenzîl* (C. 1-5). Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-'Arabî.
- el-Beydâvî, A. b. Ö. b. M. eş-Şirâzî. (1418). *Envâru't-Tenzîl va Esrâru't-Te'vil*. Dârü İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî.
- el-Beyhakî, A. b. H. (2003). *şuabü'l-îmân* (1. bs, C. 1-14). Mektebetü'r-Rüşd.
- el-Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422). *Sahîhu'l-Buhârî* (C. 1-9). Dârü Tavkî'n-Necât.
- el-Cevherî, İ. b. H. (1987). *Tâcü'l-luga ve sıhâhu'l-'Arabiyye* (C. 1-6). Dârü'l-'İlm li'l-Melâyîn.
- el-Ferâhidî, H. b. A. (1431). *el-'Ayn* (C. 1-8). Mektebetü'l-Hilâl.
- el-Ğâzî, M. H. A. (1965). *Beyânü'l-me'âni* (1. bs, C. 1-4). Matbaatü'r-Tarakkî.
- el-Hâzin, A. b. M. (1415). *Lübâbü't-te'vil fi me'âni't-tenzîl* (C. 1-4). Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye.
- el-Hererî, M. E. b. A. (2001). *Hadâ'iku'r-revhi ve'r-reyhân fi revâbi 'ulûmi'l-Kur'ân* (C. 1-33). Dârü Tavkî'n-Necât.
- el-Herevî, A. b. M. (1999). *el-Ğarîbü fi'l-Kur'ân'i va'l-hadis*. Mektebetü Nizâr.
- el-Hîrî, İ. b. A. (1996). *Vücûhü'l-Kur'âni'l-Kerîm* (1. bs). Dârü's-Sakâ.
- el-Kâbisî, A. U. (2017). *Mevsûatü'l-kelimât va ehavâtuhâ fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (1. bs, C. 1-12). Dârü'l-Ma'rife.

- el-Kasımî, C. M. b. M. S. (1418). *Mehâsinü't-te'vil* (C. 1-9). Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- el-Kurtubî, M. b. A. (1964). *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an* (C. 1-20). Dârü'l-Kütübî'l-Mısıriyye.
- el-Mâtürîdî, M. b. M. (2005). *Te'vilâtü Ehli's-sünne* (C. 1-10). Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- el-Mâverîdî, A. b. M. (t.y.). *en-Nüket ve'l-'uyûn* (C. 1-6). Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- el-Merâgî, A. b. M. (1946a). *Tefsîru'l-Merâgî* (C. 1-30). Şeriketu Mektebetu va Matbaatü Mustafa el-Bânî.
- el-Merâgî, A. b. M. (1946b). *Tefsîru'l-Merâgî* (C. 1-30). Şeriketu Mektebetu va Matbaatü Mustafa el-Bânî.
- el-Mustafevî, H. (1393). *et-Tahkik fi kelimâti'l-Kur'âni'l-kerîm* (C. 1-14). Merkezü Neşri Âsârî'l-Allâme el-Mustafevî.
- en-Nahçivânî, N. b. M. (1999). *el-Fevâtihu'l-ilâhiyye ve'l-mefâtihu'l-gaybiyye* (C. 1-2). Dâru Rikâbî.
- en-Nesefî, A. b. A. (1998). *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-te'vil* (C. 1-3). Dârü'l-Kelimü't-Tayyib.
- er-Râzî, A. b. F. b. Z. (1979). *Mu'cemü Mekâyisi'l-Lüga* (C. 1-6). Dâru'l-Fikr.
- er-Râzî, F. M. b. Ö. (1420). *Mefâtihu'l-gayb (et-Tefsîrü'l-kebîr)* (3. bs, C. 1-32). Dâru İhyâ'i't-Türâsi'l-'Arabî.
- er-Râgîb el-İsfahânî, H. b. M. (ts.). *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'an*. Dârü'l-Ma'rife.
- es-Sicistânî, M. b. T. (1963). *Ġarîbü'l-Kur'an*. Mektebetü va Matbaatü Muhammed Sabîh va Avlâdühü.
- eş-Şevkânî, M. b. A. (1414). *Fethu'l-kadîr* (C. 1-6). Dâru İbn Kesîr.
- eş-Şerîf el-Cürcânî, A. b. M. (1983). *Kitâbü't-Ta'rifât*. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- et-Tirmizî, M. b. İ. (1975). *es-Sünen* (C. 1-5). Şeriketu Mektebetu va Matbaatü Mustafa el-Bânî.
- ez-Zemahşerî, M. b. Ö. (1407). *el-Keşşâf 'an hakâ'iki't-tenzîl* (3. bs, C. 1-4). Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- ez-Ze mahşerî, M. b. A. (1998). *Esâsü'l-belâğâ* (C. 1-2). Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Gezgin, A. G. (2003). Eşanlamlılık Bağlamında Kur'an'da "Korku" İfade Eden Kelimeler Üzerine Analitik Bir Değerlendirme. *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, XVI(1).
- Gözel, M. (2013). *Kur'an'da Havf Kavramı*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı.
- Gündüz, Ş. (2008). Sâbilik. *Çinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 341-344). TDV Yayınları.
- Hayrettin Karaman vd. (2018). *Kur'an-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*. TDV Yayınları.
- İbn 'Âşûr, M. T. b. M. (1984). *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (C. 1-30). ed-Dârü't-Tûnusiyye.
- İbn 'Atıyye, A. b. G. (1422). *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz* (C. 1-6). Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- İbn Ebî Zemanîn, M. b. A. (2002). *Tefsîrü'l-Kur'an'il-azîz* (1. bs, C. 1-5). el-Fârûku'l-Hadîse.
- İbn Kesîr, İ. b. Ö. (1999). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm* (2. bs, C. 1-8). Dâru Taybe.
- İbn Mâce, M. b. Y. (t.y.). *es-Sünen* (C. 1-2). Dâru İhyâ'i'l-Kütübî'l-'Arabiyye.
- İbn Manzûr, C. M. b. M. (t.y.). *Lisânü'l-Arab* (C. 1-6). Dâru'l-Maârif.
- İbn. Sîde, A. b. İ. (2000). *el-Muhkem ve'l-muhîtü'l-a'zam* (C. 1-11). Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye.
- İbnü'l-Cevzî, A. b. A. (1422). *Zâdü'l-mesîr* (C. 1-4). Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî.
- Kara, M. (1997). Havf. *Çinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 16, ss. 528-531). TDV Yayınları.
- Karaman vd., F. (2006). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kaya, R. (2016). *Kur'an'a Göre Ehl-i Kitap ve İslâm* (2. bs). Yağmur Yayınları.
- Kindî. (2022). *Üzüntüden Kurtulma Yolları / Ahlak Klasikleri 4* (M. Çağrıçı, Çev.). Diyanet Vakfı Yayınları.
- Merad, A. (1999). İslah (Kavramın İçeriği, Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi). *Çinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, ss. 143-156). TDV Yayınları.
- Muhammed Bâsim Mîkâtî vd. (2007). *el-Kutûf min lüğati'l-Kur'an* (1. bs). Mektebetü Lübnan Neşîrîn.
- Muhtar, A. (2008). *Mu'cemü'l-lüğati'l-arabiyyati'l-muâsarati* (C. 1-4). Âlemü'l-Kutub.
- Müslim b. Haccâc en-Nîsâbü'rî. (t.y.). *Sahîhu Müslim* (C. 1-5). Dâru İhyâ'i't-Türâsi'l-'Arabî.
- Nebevî, A. (1989). *Dîvânü benî Bekr fi'l-câhiliyya*. Dârü'z-Zehrâ.
- Reşîd Rıza. (1990). *el-Menâr (Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm)* (C. 1-12). el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-'Âmme li'l-Kitâb.
- Sert, H. E. (2008). Kur'an-ı Kerîm Işığında Güven Duygusunun Kaynağı Olarak Müslümanlık Bilinci. *Fırat İlahiyat Dergisi*, 13(2).
- Şahin, H. (2011). *Kur'an'da Takva Kavramı*. Etüt Yayınları.
- Taberî, E. C. M. b. C. et. (2000). *Câmiu'l-Beyân an Te'vil'il-Kur'an* (C. 1-24). Müessesetü'r-Risale.
- Tantâvî, M. S. (1997). *et-Tefsîrü'l-vasîf* (C. 1-15). Dâru Nehdatü Mısır.
- Türk, N. (2019). Kur'an Işığında Korku ve Etkileri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 19(1), 140-157. <https://doi.org/10.30627/cuilah.505061>
- Uludağ, S. (2010). Takvâ. *Çinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 39, ss. 484-486). TDV Yayınları.

ANALYSIS OF THE VERSES IN WHICH THE CONCEPTS OF FEAR AND ANXIETY ARE INCLUDED IN THE QUR'AN

Zübeyir KARATAŞ

ABSTRACT

The greatest desire of every human being is to lead a life free from fear and anxiety. Because fear and anxiety affect people both physically and psychologically negatively and leave them in a serious void. For this reason, the Qur'an has expressed living in security as a great blessing for man and society and has also stated what should be done in this regard. However, the fact that it is stated in the Qur'an that man is tested with feelings of fear and anxiety shows that these feelings exist in the human nature and at the same time they are not devoid of benefit and wisdom. This is because fear and anxiety are emotions that make human beings both respectful towards Allah and cautious towards other living beings. Since it is not possible to avoid these emotions, taking precautions against them has taken the first place among the most basic duties of every human being. In this study, it has been tried to analyse the verses in which the words fear, and anxiety are mentioned consecutively and the qualities of those who will be safe from them and to reach a conclusion. In addition, the etymological meanings of these concepts, their effects on human psychology, the number of places and suras in the Qur'an have been examined under separate headings. As a result of our study, it has been seen that those who have the qualities such as "doing righteous deeds, reforming, having direction and spending" will be free from fear and anxiety.

Keywords: Tafsir, fear, anxiety, improvement, spending